
Sprawozdanie z działalności Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 1964

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 10/3, 495-501

1965

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

**Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.**

starając się przy tym ustalić możliwości przygotowania niektórych pozycji przed rokiem 1973. Program ten przewiduje:

1. Przygotowanie i wydanie *fascimile* rękopisu *De Revolutionibus*. Pozycję tę należałoby przygotować jak najwcześniej (np. do roku 1967), aby udostępnić ją kopernikologom innych krajów.

2. Podjęcie prac nad nowym, krytycznym wydaniem 6 ksiąg *De Revolutionibus* w językach: łacińskim i polskim. Opracowywanie i wydawanie tej pozycji można by podzielić na dwa etapy; pierwszy obejmowałby sukcesywne wydawanie makiet kolejnych ksiąg, a drugi — ich ostateczny, pełny już tekst.

3. Podjęcie opracowania tzw. komentarza. Ponieważ przygotowanie go nastręczać będzie najwięcej trudności, trudno dzisiaj przesądzić, czy przed 1973 r. uda się opracować komentarz do całości *De Revolutionibus*. W każdym razie te partie, które zdoła się ukończyć, należy włączyć do nowego, pełnego wydania łacińskiego i polskiego.

4. Realizowanie tych prac Kopernika, w których nie musi brać udziału zespół pracujący nad *De Revolutionibus*, a więc wydanie stosunkowo szybkie: *Traktatu o monecie*, *Commentariolum*, *Narratio prima* oraz biografii Kopernika.

Powyższe programy badań i wydawnictw przedstawiono Komitetowi Naukowemu Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego na posiedzeniu w dniu 18 grudnia 1964 r. W zebraniu tym wzięli udział z ramienia Komitetu: prof. A. Birkenmajer, prof. J. Bukowski i prof. B. Suchodolski.

W roku sprawozdawczym przedmiotem obrad Komitetu były także sprawy związane z XI Międzynarodowym Kongresem Historii Nauki, a w szczególności sprawy jego programu obrad.

W związku z przygotowywaną przez Ministerstwo Oświaty reformą programu nauczania w liceach ogólnokształcących Prezydium Komitetu przekazało Ministerstwu uwagi dotyczące nauczania w tych szkołach historii nauki i techniki jako środka lepszego uświadomienia sobie przez młodzież, iż jedną z cech współczesności jest wzrastająca w życiu społecznym rola nauki i techniki.

Zofia Skubała-Tokarska

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN W ROKU 1964

W roku sprawozdawczym ukończono w Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN wiele prac podjętych w latach ubiegłych, kontynuowano dawne tematy¹, a także rozpoczęto nowe badania w zakresie wytyczonym przez długofalowy plan działalności naukowej Zakładu. Równocześnie w 1964 r. Zakład podjął intensywne prace badawcze i organizacyjne w związku z XI Międzynarodowym Kongresem Historii Nauki.

Pracownicy i współpracownicy Zakładu zgłosili na Kongres wiele komunikatów oraz przygotowali 5 referatów na 5 sympozjów kongresowych. Wspomniane referaty obok referatów sympozjalnych nadesłanych zza granicy zostały przekazane do opublikowania w nrze 2 rocznika „Organon”². W drugim półroczu 1964 r. niemal wszyscy pracownicy Zakładu brali udział w przygotowawczych i organizacyjnych pracach przedkongresowych.

Prace związane z Kongresem stały się m. in. odskocznią do rozszerzenia zainteresowań Zakładu na tematykę naukoznawczą; wśród sympozjów kongresowych

¹ Por. sprawozdanie Zakładu za rok 1963 w nrze 3—4/1964 „Kwartalnika”.

² Por. w *Kronice* niniejszego numeru „Kwartalnika” informacje o XI Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki oraz o roczniku „Organon” s. 453.

znalazło się bowiem sympozjum poświęcone nie tylko przeszłości, ale i przyszłości nauki. Wyrazem tych zainteresowań było powołanie w ramach Zakładu w listopadzie 1964 r., trzysobowej na razie, Pracowni Badań Naukoznawczych pod kierownictwem prof. A. Tuszkii.

Planowe prace badawcze Zakładu koncentrowały się nadal w czterech jego działach³.

W Dziale I (ogólne problemy historii nauki oraz historii nauk społecznych, kierownik: prof. B. Suchodolski) prowadzono prace w dotychczasowych kierunkach, a więc zarówno nad dziejami metodologii naukowej, jak i warunkami rozwoju i organizacji nauki polskiej we wszystkich okresach historycznych.

Spośród pracowników Działu przeprowadzili w 1964 r. przewód habilitacyjny dwaj adiunkci: dr P. Czartoryski i dr T. Kowalik⁴. Ukończyli i oddali do druku prace: dr A. Gella, *Gumpłowicz a Ward* (praca habilitacyjna); doc. J. Czerniatowicz, *Wersja grecka pism biblijnych w pracach biblistów polskich okresu odrodzenia*; dr R. Dutkova, *Szkoła Główna Krakowska w czasach Księstwa Warszawskiego*. Ponadto przygotowali do publikacji w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej” rozprawy m. in.: dr S. Grzybowski, *Popularyzacja nauk społecznych w kalendarzach Duńczewskiego*; dr Z. Bezwiński, *Franciszek Bujak*.

Na sympozjum naukoznawczym w Jabłonie, w maju 1964 r., prof. E. Olszewski wygłosił referat *Struktura rozwoju nauki a istniejący system kształcenia pracowników nauki*⁵; opracował także rozdział poświęcony historii nauk ścisłych i stosowanych w latach 1900—1914 dla t. 3 *Historii Polski*.

Znacznie posunęły się prace, których oddanie do druku przewidziane jest w najbliższych latach, a mianowicie: książka prof. B. Suchodolskiego *Problemy nowożytnej filozofii człowieka (wiek XVII—XIX)*, praca habilitacyjna dr I. Stasiewicz oraz prace doktorskie mgrów: M. Frankowskiej, B. Jaczewskiego, J. Skarbka, Z. Skubała-Tokarskiej, K. Targosz-Kretowej, E. Tomaszewskiego.

Pewnemu dalszemu opóźnieniu uległy prace nad *Historią nauki polskiej w zarysie*; jednakże w roku sprawozdawczym przygotowano 60% materiału do t. 1, a także zdecydowanie zaawansowano prace nad tematyką XIX w., ukończono bowiem wszystkie referaty cząstkowe i przystąpiono do opracowywania tekstów odpowiednich rozdziałów.

W Dziale II (historia nauk biologicznych, medycznych i rolniczych, kierownik: prof. J. Fierich) nasiliła się poważnie aktywność zarówno na polu organizacyjnym, jak i badawczym. Powstał więc Zespół Historii Botaniki, który pod kierownictwem doc. L. Karpowiczowej podjął prace tak analityczne, jak syntetyczne. Przygotowania dzieła o znaczeniu podstawowym podjął się prof. W. Szafer, decydując się na opracowanie historii botaniki w Polsce; pomocy udziela mu tutaj cały zespół.

Zespół Historii Zoologii oraz Zespół Historii Nauk Rolniczych planowo kontynuowały działalność; wyniki badawcze w zakresie zoologii publikowano w serii *Memorabilia zoologica* (prace: mgr K. Kowalskiej, mgra J. Kożuchowskiego, mgr M. Zielińskiej), a w zakresie rolnictwa w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej” (6 prac). W Zespole Historii Nauk Rolniczych ukończono 4 nowe prace: prof. W. Staniewicza o Studium Rolniczym Uniwersytetu Stefana Batorego, doc. M. Wachowskiego o genezie Wydziału Rolnego Uniwersytetu Poznańskiego, prof. S. Jełowickiego i dra M. Markijanowicza o dziejach Polskiego Towarzystwa

³ Pracownia Badań Naukoznawczych znajdowała się w 1964 r. w stadium organizacyjnym.

⁴ Por. informację o tych habilitacjach w nrze 3—4/1964 „Kwartalnika”, s. 448.

⁵ Por. informację o tym sympozjum w nrze 3—4/1964, s. 449. Zamieściły referat prof. Olszewskiego: „Życie Szkoły Wyższej”, nr 12/1964, oraz „Zagadnienia Naukoznawstwa”, nr 2—3/1965.

Zootechnicznego oraz dra S. Brzozowskiego o polskich studiach rolniczo-leśnych w Wiedniu. Zespół Historii Biologii Ogólnej oraz Zespół Historii Medycyny nie wykazały w roku sprawozdawczym żywszego działania.

W Dziale III (historia nauk matematycznych i nauk o Ziemi, kierownik: prof. A. Birkenmajer) prowadzono pracę w dwóch sekcjach. Sekcja Historii Matematyki, Fizyki, Astronomii i Chemii koncentrowała uwagę wokół dwóch dzieł syntetycznych: *Historii astronomii polskiej* oraz *Historii chemii polskiej*. Obydwa dzieła, przygotowywane już od 1958 r., mają charakter zbiorowy; poszczególne fragmenty całości są opracowywane przez różnych autorów. T. 1 *Historii astronomii polskiej* znajdował się w 1964 r. w stadium uzupełniania gotowego tekstu, t. 2 — w stadium końcowych poszukiwań archiwalnych. Większość rozdziałów *Historii chemii polskiej* ukończono, do części rozdziałów jednak trwały także poszukiwania archiwalne. Ponadto podjęto badania nad historią farmacji.

Dr J. Dobrzycki ukończył rozprawę habilitacyjną *Teoria precesji w astronomii średniowiecznej*.

W zakresie historii matematyki oraz fizyki opracowywano nie powiązane ze sobą poszczególne zagadnienia (nauczanie matematyki w Liceum Krzemienieckim, polskie podręczniki fizyki w XIX w., monografie pewnych wybitnych fizyków polskich i obcych). W obydwu dziedzinach w dalszym ciągu trwały poważne trudności wskutek małej liczby naukowców działających na tym polu, a także zaabsorbowania ich innymi zajęciami.

W Sekcji Historii Nauk o Ziemi przyspieszono sfinalizowanie kilku prac bądź dla wydania ich w roku jubileuszowym Uniwersytetu Jagiellońskiego (S. Czarniecki, *Zarys historii geologii na Uniwersytecie Jagiellońskim*; B. Strzelecka, *Jan ze Stobnicy jako geograf*), bądź dla zaprezentowania wyników studiów na XI Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki (B. Olszewicz, *A. Humboldt a polski świat literacki*). Dr J. Babicz poważnie zaawansował rozprawę habilitacyjną na temat dorobku Moritza Wagnera.

W Dziale IV (historia techniki i nauk technicznych, kierownik: prof. E. Olszewski), zgodnie z tradycją, największą aktywność przejawiał Zespół Historii Polskiej Techniki Hutniczej i Odlewniczej (pod kierunkiem doc. M. Radwana), prowadząc m.in. zakrojone na szeroką skalę badania strukturalne i metaloznawcze produktów procesów dymarkowych starożytnych i średniowiecznych⁶. Oprócz tego przeprowadzono próbną wytopę z rudą wysokofosforową w piecykach typu świętokrzyskiego⁷. Trwały również badania nad nowożytną techniką hutniczą, m.in. mgr S. Miczulski miał na ukończeniu pracę doktorską o zespole samsonowsko-bobrzańskim. Główna uwaga Zespołu koncentrowała się jednak na przygotowaniu materiałów na sympozjum starożytnego hutnictwa na XI Międzynarodowy Kongres Historii Nauki.

Pod kierunkiem doc. K. Maślankiewicza prowadzono w roku sprawozdawczym badania terenów dawnego górnictwa złota pod Złotym Stokiem. Uzyskany materiał został przekazany do analiz do laboratorium Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zespół Historii Górnictwa i Hutnictwa Tatrzańkiego pod kierunkiem prof. J. Zborowskiego kontynuował prace archiwalne, uzyskując wiele nowego, cennego materiału⁸. Zespół do Badań Polskiej Techniki Motoryzacyjnej (kierowany przez doc. K. Groniowskiego) położył największy nacisk na badania dotyczące okresu II wojny światowej. Ukończono pracę na temat czynionych w latach 1940—1947 w Wielkiej Bry-

⁶ Por. w niniejszym numerze sprawozdanie z dorocznej konferencji Zespołu, s. 461.

⁷ Por. sprawozdanie z tych wytopów w nrze 1—2/1965 „Kwartalnik”, s. 227.

⁸ Por. w niniejszym numerze sprawozdanie S. Zwolińskiego o badaniach archiwalnych tego Zespołu, s. 466.

tanii przygotowań do odbudowy i rozbudowy polskiego przemysłu samochodowego (mgr inż. K. Dębski).

W końcowej fazie pracy znajdowały się: historia polskiej techniki mostowej (mgr inż. J. Jankowski), rozprawa doktorska o rozwoju steru zawiasowego (mgr Wł. Drapella), praca o konstrukcji galeony elbląskiej Zygmunta Augusta (mgr M. Boczar). Prowadzono badania początków nauki o wytrzymałości materiałów w Polsce (mgr inż. B. Orłowski). W zaawansowanym stadium znajdowały się monografie pionierów polskiej techniki filmowej — K. Prószyńskiego i W. Starewicza (doc. dr Wł. Jewsiewicki).

Dział IV prowadził również działalność w dziedzinie popularyzacji historii techniki, głównie w formie konsultacji dla kontynuowanej przez Wydawnictwa Naukowo-Techniczne serii *Z dziejów techniki*. W 1964 r. w serii tej ukazała się książka R. Sosińskiego *Z dziejów energetyki*.

*

Na rok 1964 Zakład Historii Nauki i Techniki PAN otrzymał 152 arkusze wydawnicze, z tego na „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ — 60 arkuszy, na „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej“ — 50 arkuszy oraz na cztery pozycje w serii *Monografie z dziejów nauki i techniki* — 42 arkusze.

W roku sprawozdawczym ukazały się 3 zeszyty (numerowane: 1, 2, 3-4) „Kwartalnika“ oraz, zamiast wydawanego poprzednio co dwa lata suplementu obcojęzycznego do „Kwartalnika“, pierwszy tom nowego, obcojęzycznego rocznika „Organon“; objęły one łącznie ok. 67 arkuszy.

Wydano 3 zeszyty „Studiów i Materiałów“ (łącznie ok. 62 arkusze⁹) o następującej treści:

Seria B, zeszyt 9: S. Brzozowski i M. Tobiasz, *Z dziejów rybactwa małopolskiego*; K. Millak, *Cudzoziemcy w nauce i służbie weterynaryjnej polskiej do roku 1939*; K. Mrozowska, *Studia paryskie profesorów krakowskich w zakresie nauk matematyczno-fizycznych i lekarskich w latach 1780—1830*; K. Millak, *Sprawa nauczania weterynarii we Lwowie przed 1881 r.*; M. Wachowski, *Polska kolonia akademicka w Akademii Rolniczej w Prószkowie na Śląsku w latach 1847—1880*; M. Kuś, *Początki stosowania znieczulenia ogólnego w Polsce*.

Seria C, zeszyt 8: W. Hubicki, *Tło i geneza powstania podręcznika „Chemia i mineralogia“ Okraszewskiego oraz anonimowego traktatu „Skarb Chymików“*; M. Dąbkowska, *Rękopis Okraszewskiego „Chemi Xięga Pierwsza oraz Mineralogia“*; K. Sarnecki, *Rękopis alchemiczny „Skarb Chymików“*; W. Hubicki i M. Dąbkowska, *Słowniczek mniej znanych terminów alchemiczno-chemicznych użytych w rękopisie „Chemii i mineralogii“ Okraszewskiego, w traktacie „Skarb Chymików“ i elaboracie Moszyńskiego*.

Seria C, zeszyt 9: K. Sarnecki, *Dawne podręczniki technologii chemicznej w Polsce*; M. Sarnecka-Keller, *Działalność dydaktyczna i naukowa Józefa Markowskiego, profesora chemii i mineralogii Uniwersytetu Jagiellońskiego*; E. Ostachowski, *Bolesław Herman Fudakowski (1834—1878), pierwszy profesor chemii fizjologicznej Szkoły Głównej Warszawskiej*; E. Trepka, *Działalność rosyjskich chemików w Polsce*; I. Stroński, *Pierwszy Zakład Chemii Fizycznej*; Z. Wojtaszek, *O działalności naukowej Karola Olszewskiego poza dziedziną kriogeniki*.

W serii *Monografii z dziejów nauki i techniki* ukazała się jedynie praca habilitacyjna R. Wajdowicza o działalności Juliana Ochorowicza¹⁰. Trzy pozostałe

⁹ Wliczając wydany w 1963 r. na konto planu roku 1964 zeszyt 4 serii D (por. recenzję z tego zeszytu w nrze 1—2 „Kwartalnika“, s. 171).

¹⁰ Por. w niniejszym numerze recenzję tej rozprawy, s. 412.

pozycje zaplanowane w tej serii (m.in. *Przemysł wjejski na Podhalu*) zostały przez wydawnictwo „Ossolineum“ przesunięte na rok 1965.

W zakresie współpracy i kontaktów międzynarodowych Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN rok 1964 upłynął przede wszystkim pod znakiem przygotowań do XI Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki¹¹, w szczególności wiązała się z nimi część zagranicznych wyjazdów pracowników Zakładu, którzy odbywali konsultacje co do programu i organizacji Kongresu.

I tak, we Włoszech przebywał w dniach 12—19 września prof. W. Voisé. Wziął on udział w odbywającym się we Florencji posiedzeniu Komitetu Wykonawczego Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, na którym przedstawił stan przygotowań i wstępny program Kongresu. Ponadto prof. Voisé uczestniczył w odbywającym się w tym okresie we Florencji międzynarodowym sympozjum poświęconym czterechsetnej rocznicy urodzin Galileusza, wygłaszając referat *Grocjusz — uczeń Galileusza*¹². Prof. W. Voisé brał udział również w uroczystościach organizowanych ku czci Galileusza w Pizie i Padwie, a we Florencji — w zebraniu Komitetu Einsteinowskiego Sekcji Historii Nauki (w związku z organizowanym w ramach XI Kongresu sympozjum poświęconym Einsteinowi) oraz w posiedzeniu Komitetu Redakcyjnego „Archives Internationales d'Histoire des Sciences“, kwartalnika, w którym jest on członkiem Kolegium Redakcyjnego.

W Moskwie przebywał w dniach 27 marca — 3 kwietnia na zaproszenie Rządziekiego Zjednoczenia Historyków Przyrodoznawstwa i Techniki oraz Instytutu Historii Przyrodoznawstwa i Techniki Akademii Nauk ZSRR prof. E. Olszewski, m.in. w celu przeprowadzenia konsultacji na temat przygotowań do XI Kongresu z udziałem sekretarza Sekcji Historii Nauki, prof. R. Tatona¹³.

Do Hamburga na międzynarodowe sympozjum historii astronomii (22—24 sierpnia) udał się dr J. Dobrzycki w zastępstwie prof. A. Birkenmajera, który z powodu złego stanu zdrowia nie mógł wziąć w nim udziału¹⁴.

Do szczególnie ożywionych należała w 1964 r. współpraca z czechosłowackimi placówkami naukowymi. W dniach 26—28 września odbyła się w Strażnem, w czeskich Karkonoszach, konferencja naukowa czechosłowacko-polska zorganizowana przez Oddział Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki Instytutu Historii Czechosłowackiej Akademii Nauk oraz przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN¹⁵. Kontynuowano również współpracę z Instytutem Archeologii Czechosłowackiej Akademii Nauk. W dniach 16—26 sierpnia przebywali w Czechosłowacji na zaproszenie tego Instytutu doc. M. Radwan oraz dr K. Bielenin, biorąc udział w doświadczalnych wytopach żelaza w piecykach starożytnego typu¹⁶. Również w Czechosłowacji przebywała w dniach 29 września — 7 października na zaproszenie Komisji Historii Nauk Przyrodniczych, Medycznych i Technicznych Czechosłowackiej Akademii Nauk dr I. Stasiewicz. Zasadniczym celem jej wyjazdu były poszukiwania w Bibliotece Uniwersyteckiej w Pradze i w Dziale Rękopisów Mu-

¹¹ Por. informację o Kongresie w nrze 1/1964 „Kwartalnika“, s. 143, oraz wstępną wiadomość o jego przebiegu w niniejszym numerze, s. 453.

¹² Referat ten jest opublikowany w niniejszym numerze (s. 295), podobnie jak i sprawozdanie prof. Voiségo z *Włoskich imprez Roku Galileusza* (s. 325).

¹³ Por. sprawozdanie prof. Olszewskiego z tego wyjazdu w nrze 3—4/1964 „Kwartalnika“, s. 458.

¹⁴ Por. sprawozdanie dra Dobrzyckiego z tego sympozjum w niniejszym numerze, s. 490.

¹⁵ Por. informację o tej konferencji w niniejszym numerze, s. 489.

¹⁶ Por. sprawozdanie z tych wytopów w nrze 1—2/1965 „Kwartalnika“, s. 239.

zeum Narodowego w Pradze materiałów źródłowych do pracy habilitacyjnej na temat teorii nauki w XVIII w.

W NRD przebywał w dniach 14—21 lutego w ramach bezdeewizowej wymiany osobowej z Deutsches Institut für Länderkunde w Lipsku prof. W. Hubicki. Przeprowadził poszukiwania źródłowe do zagadnienia związków pomiędzy rozwojem chemii w Polsce i Saksonii w wiekach XVI i XVII, a w szczególności wpływu uczonych saskich na rozwój badań chemicznych w Polsce, obejmując kwerendą zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej w Jenie oraz Landesbibliothek i Landesarchiv w Dreźnie.

W Wiedniu, na dwumiesięcznych stypendiach PAN przebywali: dr J. Babicz (9 stycznia — 9 marca) i dr S. Brzozowski (19 marca — 19 maja). Dr. Babicz przeprowadził kwerendy w wiedeńskich zbiorach w poszukiwaniu materiałów do historii nauk geograficznych i geologicznych w Polsce¹⁷. Celem wyjazdu dra Brzozowskiego było przeprowadzenie badań w zbiorach rękopiśmiennych Wiednia nad materiałami do dziejów oświaty rolniczej i nauk rolniczych w Galicji w wiekach XVIII—XX, a w szczególności do następujących tematów: geneza oświaty rolniczej i nauk rolniczych w Galicji w latach 1772—1848, polskie studia rolniczo-leśne w Wiedniu w wiekach XVIII—XX, geneza i pierwszy okres rozwoju Akademii Rolniczej w Dublinach. Kwerenda objęła: Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Kriegsarchiv, Hof- und Kammerarchiv, Universitätsarchiv, Hochschule für Bodenkultur, Tierärztliche Hochschule, Österreichische Nationalbibliothek, Österreichisches Biographisches Lexicon (pracownia Austriackiej Akademii Nauk), Agrarwissenschaftliches Institut. W czasie pobytu w Wiedniu dr Brzozowski nawiązał szereg trwałych kontaktów z historykami nauk przyrodniczych, zgrupowanymi wokół Towarzystwa Historyków Farmacji, Instytutu i Towarzystwa Zoologicznego przy Muzeum Przyrodniczym w Wiedniu oraz Katedry Historii Medycyny uniwersytetu wiedeńskiego.

Stypendium VI Sekcji École Pratique des Hautes Études uzyskał w 1964 r. doc. P. Czartoryski, wyjeżdżając do Francji pod koniec września na okres sześciu miesięcy. Wyjazd ten miał na celu przebadanie w archiwach francuskich materiałów rękopiśmiennych do pracy doc. Czartoryskiego nad *Repertorium komentarzy do pism praktycznych Arystotelesa w Europie w wiekach XIII—XV*.

Do Szwajcarii wyjechał w maju 1964 r. doc. T. Kowalik, który uzyskał 12-miesięczne stypendium w Graduate Institute of International Studies w Genewie. W czasie pobytu w Szwajcarii doc. Kowalik kompletował materiały źródłowe do pracy nad historią XX-wiecznej europejskiej myśli ekonomicznej.

Do Polski przybyli w 1964 r. na zaproszenie Zakładu dwaj naukowcy z zagranicy. W dniach 29 marca — 4 kwietnia, w ramach bezdeewizowej wymiany osobowej z uniwersytetem w Leeds (Anglia), przebywał w naszym kraju J. E. Mc. Guire. W dniach zaś 9—19 września bawił w Polsce prof. B. H. Slicher van Bath, kierownik Katedry Historii Agrarnej w Wyższej Szkole Rolniczej w Wageningen (Holandia), jeden z najwybitniejszych historyków tej specjalności¹⁸.

Rezultatem ożywionych kontaktów zagranicznych Zakładu w latach ubiegłych była kontynuowana w minionym roku wymiana materiałów publikacyjnych z ośrodkami zagranicznymi. Poszerzona wersja wspomnianego referatu prof. W. Voiségo o Grocjuszu została przekazana do druku we włoskim czasopiśmie „Physis”. Ponadto prof. Voisé opublikował w paryskim „Revue de Synthèse” (nr 33—34) artykuł *Sebastien Castellion et les prémisses de la tolérance*.

Prof. B. Suchodolski opublikował we włoskim wydawnictwie zbiorowym *Il mondo di domani* (Roma 1964) artykuł *L'uomo e la tecnica*. Owocem zapoczątkowa-

¹⁷ Por. w nrze 3—4/1964 „Kwartalnika” (s. 459) informację *Austriackie źródła do historii nauk o Ziemi w Polsce*.

¹⁸ Por. informację o tych dwu pobytach w nrze 3—4/1964 „Kwartalnika”, s. 453 oraz w nrze 1—2/1965 „Kwartalnika”, s. 237.

nej kilka lat temu współpracy z Zakładem Historii Niemiecko-Słowiańskich Stosunków Naukowych Niemieckiej Akademii Nauk w Berlinie będą niemieckie publikacje dr I. Stasiewicz. Przekazała ona w 1964 r. do druku w „Jahrbuch für Geschichte der UdSSR und der Volksdemokratischen Länder Europas“ artykuł *Über die Anfänge der Theorie der Wissenschaft in Polen im 18. Jh. und ihre Vermittlung durch Sachsen*, a do wydawnictwa zbiorowego *Beiträge zur Geschichte des Denkens und wissenschaftlichen Beziehungen* rozprawę *Begriff und Probleme der Wissenschaft der West- und Mitteleuropa im Zeitalter der Aufklärung*. Współż zaś z drem Conradem Crausem z wymienionej placówki Niemieckiej Akademii Nauk zapoczątkowała ona prace nad wydaniem listów Mitzlera de Kolof.

Do redakcji radzieckich „Woprosów Istorii Jestiestwoznaniija i Tiechniki“ Zakład Historii Nauki i Techniki przekazał dwa opracowania sprawozdawcze: mgra B. Jaczewskiego *Czechosłowacko-polskie spotkanie naukowe* i mgr Z. Skubały-Tokarskiej o pracach Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN.

Natomiast „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki“ przyjął do druku następujące opracowania autorów zagranicznych: F. Jilek (CSRS), *Józef Božek, pionier maszyn parowych w Czechach*; L. Nový i J. Smolka (CSRS), *O rozwoju nauk przyrodniczych w Czechach w XVIII wieku*¹⁹; P. Bollhagen (NRD), *Dorobek Tschirnhausa w zakresie teorii poznania i jego związki z filozofią Spinozy i Leibniza*; G. Dobrow (ZSRR), *Badania historycznotechniczne a cybernetyka*; R. Pleiner (CSRS), *Przyczynek do problemu metalurgii wczesnohistorycznej i zagadnienia tak zwanego metalu świętokrzyskiego*; R. Taton (Francja), *Alexandre Koyré (nekrolog)*²⁰.

Do „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej“ przeznaczono następujące rozprawy uzyskane z zagranicy: W. Olszewicz (ZSRR), „Słownik geograficzny“, S. Nakayama (Japonia), *Wprowadzenie systemu kopernikowskiego w Japonii* i L. N. Wiesielowski (ZSRR), *Jak zostało napisane „De Revolutionibus“*.

Zakład kontynuował wymianę wydawnictw (czasopism i druków zwartych) z 69 zagranicznymi ośrodkami naukowymi i 76 uczonymi z zagranicy, z 27 krajów Europy, Azji i obu Ameryk.

Zorganizowana w listopadzie w ramach Zakładu Pracownia Badań Naukoznawczych (por. wyżej) przejęła prowadzoną już poprzednio przez PAN w ramach Stałej Komisji dla Koordynacji i Planowania Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej współpracę naukową nad metodologią badań naukowych, a w ramach porozumienia między akademiami krajów socjalistycznych — nad systematyzacją i analizą doświadczeń w zakresie organizacji, koordynacji i prowadzenia badań naukowych, nad racjonalnymi metodami perspektywicznego i etapowego planowania badań naukowych oraz zabezpieczenia wykonania planów, a także nad metodologią opracowywania prognoz rozwoju ważniejszych dziedzin nauki i techniki. W grudniu kierownik Pracowni prof. A. Tuszko wziął udział w posiedzeniu przedstawicieli akademii nauk krajów socjalistycznych w Bukareszcie, poświęconym przede wszystkim metodologii planowania perspektywicznego.

¹⁹ Obydwa artykuły ukażą się w numerze następnym.

²⁰ Ostatnie 3 pozycje opublikowane zostały w nrze 1—2/1965.